

TÜRKİYE'NİN AFRİKA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİNİN GELİŞMESİNDE KIBRIS MESELESİ VE İYİ NİYET HEYETLERİNİN ROLÜ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Dr. Mehmet KOCA

Özel Sektör

mehmetkoca4x4@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1218-7007

Gönderim Tarihi: 01.09.2022 Kabul Tarihi: 23.10.2021

Alıntı: KOCA, M. (2022). Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle İlişkilerinin Gelişmesinde Kıbrıs Meselesi ve İyi Niyet Heyetlerinin Rolü. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 100-109.

DOI: 10.54132/akaf.1169634

ÖZ: II. Dünya Savaşının sona ermesinin ardından oluşan barış ortamından faydalanmak isteyen ve henüz tam bağımsızlıklarını kazanamamış ülkeler, self-determinasyon yani halkların kendi geleceklerini tayin edebilme düşüncesiyle bağımsızlık mücadelelerini güçlendirdiler. Türk ve Rum halklarının birlikte yaşadığı Kıbrıs Adası'nda da bu yıllarda Rum halkı ve Yunan hükümetinin işbirliğinde bir ayrılıkçı hareket başladı. Yunan hükümetinin desteğiyle mesele kısa sürede büyüdü ve 1954 yılında BM gündemine taşınarak uluslararası bir sorun haline geldi. Bağımsızlık konusunda ısrarcı olan Başpiskopos Makarios liderliğindeki Kıbrıs Rum halkı ve Yunan hükümeti, meseleyi BM üzerinden uluslararası bir platforma taşıyarak bu konudaki kararlılıklarını ortaya koyuyorlardı. Bu kapsamda özellikle Makarios'un Bağlantısızlar Hareketi ile temasa geçip onların desteğini almak istemesi, Kıbrıs meselesinin uluslararası camiaya duyurulması ve taraftar kazanılması açısından oldukça önemlidir. Kıbrıs Rum tarafı ve Yunan hükümetinin bu girişimleri karşısında o döneme kadar etkili bir dış politika programı ortaya koyamayan Türkiye, ABD ve NATO'dan da beklediği desteği bulamayınca uluslararası destek arayışına girişti. İlk olarak 1963'te hükümet programında yer alan Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi hedefi, Kıbrıs meselesiyle ilgili uluslararası alanda destek arama çabasının ilk yansıması olmuştur. Hükümet, 1965 yılında siyasetçiler, diplomatlar, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan yedi ayrı iyi niyet heyetini Orta Doğu, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine ziyaret için görevlendirmiştir. Heyetler, ziyaret edecekleri yetmişten fazla devlete cumhurbaşkanının mesajını ileticek, bu devletlerle Türkiye arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi imkânlarını inceleyecek ve Kıbrıs hakkındaki görüşleri de izah edeceklerdir. Bu çalışmada Kıbrıs meselesine uluslararası destek aramak amacıyla başta Afrika ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesine gönderilen bu iyi niyet heyetlerinin Kıbrıs sorununun çözümüne ve Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerinin gelişimine katkısı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Türkiye, Kıbrıs, İyi Niyet Heyetleri, Birleşmiş Milletler.

The Role of The Cyprus Issue and of Goodwill Committees in The Development of Turkey's Relations With African Countries

ABSTRACT: Soğuk Savaşın bitiminden bu yana dünya ve hatta uluslararası ilişkiler, birçok değişime ve dönüşüme tanıklık etmiştir. Bu değişiklikler, uluslararası politikanın oyuncularını, iktidarın değişkenlik gösteren tabiatını (yumuşak güç kavramıyla) veya şimdilerde kamu diplomasisi olarak bilinen yeni alternatifle birlikte diplomasi kavramını etkileyen uluslararası politikanın hem doğasında hem de kavramsal yaklaşımında cereyan etmiştir. Bu yeni ortamda kültür, eğlence ve sporun önemi artmaktadır. Spor, kamusal bir ilgi ve itibar yaratabildiği ve doğrudan halka hitap edebildiği için, ulusun uluslararası ilişkilerini yönetmesine elverişli bir ortam sağlamaktadır. Diplomasi için kendi içinde nadiren yeterli bir durum olmasına rağmen spor, diplomatik uygulamalarda ve duygudaşlıkta değişikliklerin hızlandırılması veya ivmenin artırılmasında etkili rol oynayabilir. Bu açıdan, yumuşak güç aracı olarak spor ve kamu diplomasisi birbiriyle ilişkilidir çünkü birbirlerini beslerler. Bu çalışmada Kamerun'da spora, özellikle de futbola, kamu diplomasisi ve yumuşak gücün geleceğe yönelik bir aracı olarak odaklanarak amacımız, sporun bir ülkede nasıl dikkat çekebileceğini, ülkenin elindeki her şeyi nasıl ortaya koyabileceğini ve bu suretle de yerli ve yabancı kamuoyunda bir ulusun markasının uyumlu bir iletişim içinde satılmasına nasıl etki edebileceğini göstermektir. Son Afrika Uluslar Kupası'nın Kamerun tarafından Ocak ve Şubat 2022 arasında düzenlenmesi, dünyanın gözünde özellikle sporun ve özellikle futbolun bu ülkenin tarihindeki yerini göstermeye katkıda bulunmaktadır.

Key words: Africa, Turkey, Cyprus, Goodwill Delegations, United Nations.

Giriş

Türklerin Afrika kıtası ile olan siyasi ve kültürel ilişkilerinin kökleri oldukça eski tarihlere uzanır. VIII. yüzyıldan itibaren İslam'la tanışması ve İslamiyet'i kabul etmeleri Türklerin Arap ve Afrika kültürleriyle tanışmasında en önemli etken olmuştur. Orta Asya'dan çıkarak önce Ortadoğu'ya oradan da Kuzey Afrika'ya geçen Türk boyları savaşçı yetenekleri dolayısıyla bu coğrafyalarda hüküm süren İslam

devletlerinde önemli askeri ve siyasi görevler üstlenmişlerdir. Asker olarak İslam ordularına alınan Türkler, zamanla hizmet ettikleri devletlerin yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Abbasilerin siyasi çöküşünün yaşandığı IX. yüzyılın son çeyreğinde Mısır valisi olan Türk asıllı Ahmed bin Tolun, 876 yılında Mısır'ın tamamında hâkimiyetini tesis etmiş ve böylece Tolunoğulları Devleti, Afrika kıtasında kurulan ilk Türk-İslam devleti olmuştur. Tolunoğulları'nın kırk yıla yakın hâkimiyetinin ardından Mısır'da yine bir Türk hanedan tarafından yönetilen İhşidiler Devleti'nin hâkimiyeti söz konusudur (Yazıcı, 2002: 78, 100). Türkler, İhşidiler'in yıkılışının ardından yine sınırları Kuzey Afrika'ya uzanan Fatimiler, Eyyubiler ve Memluklu devletlerinin gerek askeri gerek siyasi teşkilatlarında önemli görevler üstlenmişlerdir. Memlukluların 1517 yılında Osmanlı Devleti tarafından yıkılmasıyla başlayan Osmanlı'nın Afrika kıtasındaki varlığı, yaklaşık dört yüz yıl sonra 1911 yılında Afrika'da kalan son toprak parçası olan Trablusgarp'ın kaybedilmesiyle sona ermiştir. XVI. yüzyılın ortalarında başlayıp XX. yüzyılın başına kadar devam eden süreçte Kuzey Afrika'nın tamamına yakını ve Sahraaltında bulunan Müslüman sultanlıklar, Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Harar, Darfur, Zengibar ve Kanim-Bornu sultanlıkları Osmanlı'yla dostane münasebetler kurmuşlardır (Hazar, 2011: 122-132). Osmanlı, Kuzey Afrika'da egemenliğini güçlendirirken aynı zamanda sömürgeci Avrupa devletleriyle de mücadele ederek sömürgecilik faaliyetlerini önleme konusunda kısmen de olsa bir başarı sağlamıştır. Osmanlı, bölgede sadece sömürgeciliği önlemeye çalışmakla kalmamış, aynı zamanda kendi himayesi altındaki bölgelerin milli kimliklerini, dini ve kültürel ve değerlerini muhafaza etmelerinde de önemli rol oynamıştır.

Osmanlı döneminde Afrika coğrafyasıyla yaşanan bu yoğun siyasi, sosyal ve kültürel münasebetler bölgedeki toprakların kaybedilmesi ve devletin yıkılmasıyla uzun süreli bir kesintiye uğramıştır. Kurulan yeni cumhuriyetle birlikte Misak-ı Milli sınırları çerçevesinde esaslarını Mustafa Kemal'in belirlediği yeni bir dış politika süreci başlatılmıştır. Bu süreç aslında Osmanlı'nın son iki yüz yıllık tarihine damga vuran Batı odaklı siyasetinin bir devamı niteliğindedir. Bu dönem Batı'nın başta Afrika olmak üzere dünya genelinde uyguladığı sömürge siyaseti, Türkiye'nin dış politika tercihlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Batılı devletlerin Afrika kıtasını sömürgeleştirmesi, Türkiye'nin bu topraklarla olan ilişkilerini geliştirememesinde ve tarihi bağların kopmasında en önemli etkidir. Fakat bu durum bölge ülkeleriyle hiç ilişki kurulmadığı anlamına da gelmemelidir. Zira Türkiye, 1926 yılında Sahraaltı Afrika'da bağımsızlığı koruyabilen tek ülke olan Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da ilk büyükelçiliğini açarak bir nevi bu bölgeyle iletişimini sürdürmeye çalışmıştır. Afrika kıtasının içinde bulunduğu esaret durumu, ikili ilişkilerin gelişmesine engel olsa da Türkiye'nin sömürgeci Batı'ya karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde zafere ulaşması, bölge ülkelerinin Türkiye'ye sempati duymasını ve onu model almasını sağlamıştır. Afrika halkları Mustafa Kemal'i yalnız Türkiye'nin lideri olarak değil aynı zamanda "Doğu'nun kahramanı" olarak da görmüşlerdir (Şimşir, 1999: 50-68). Bu durum sadece Afrika ülkeleri için geçerli değil, Asya kıtasının farklı bölgelerinde Batılı devletlerin idaresi altında sömürü ve zulme maruz kalan Hindistan, Endonezya, Pakistan vb. ülkeler de Mustafa Kemal'i takdir etmiş ve örnek almışlardır. Bu ülkelerin II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan bağımsızlık hareketlerinde Türkiye örneği önemli bir etken olmuştur. Mustafa Kemal'in milli mücadeleyi başarıya ulaştırmasından sonra bölge ülkeleri olan Cezayir, Tunus, Mısır, Etiyopya, Kenya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nden tebrik kutlamaları gelmiştir. Cezayir'den gelen Fransızca telgraflardan biri şöyledir: "Cezayir'in Müslüman halkı... Ellerini yüce Allah'a doğru açarak kalplerinin derinliğinden dua ediyor ve Mustafa Kemal Paşa Al Muzaffer Al Gazi hazretlerine en içten ve saygı dolu tebriklerini sunuyorlar." (Feyzioğlu, 1986: 37). Ankara hükümetinin Paris'teki temsilciliğine Tunus'tan gönderilen bir telgrafta ise şöyle denmektedir: "Sousse Düstur Partisi, Kemalist orduların zaferinden dolayı duyduğu derin sevinci duyurur ve saygılı ve içten dileklerinin ün salmış Mareşal'e iletilmesini diler." (Şimşir, 1992: 274). Güney Afrika'nın Johannesburg Kenti Hilafet Komitesi'nden Paris'te Türkiye diplomatik temsilcisine gönderilen 25 Eylül 1922 tarihli telgrafta ise "İslam düşmanlarına karşı Kemalist zafer için Allah'a şükürler olsun! İslam'ın onurunu kurtardıkları için İslam'ın savunucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve kahraman ordusuna derin minnettarlığımızı sunarız." (Şimşir, 1992: 292). Etiyopya'nın Türkiye Büyükelçisi, 1973 yılında yaptığı açıklamada, Afrika'da özgürlüklerine kavuşmuş olan kırk iki ülkenin bunu Mustafa Kemal'in bağımsızlık mücadelesinden hareket ederek sağladıklarını dile getirmiştir (Aydoğan, 2002: 349). Afrika kıtasındaki sömürgeci güçler de uzun bir süre Türkiye'nin bu başarısının, Sahraaltı Afrika halkları üzerinde derin etkiler yaratabileceği endişesini duymuştur. Atatürk döneminde, Sahraaltı Afrika'yla olan ilişkilerin maddi olmaktan ziyade manevi bir özelliğinin olduğu görülmektedir. Kıtanın neredeyse tamamının sömürgeci devletler tarafından paylaşılmış olması ve Türkiye'nin Afrika konusunda Batılı ülkelerle karşı karşıya gelmek istememesi, ikili ilişkiler kurulamamasının en önemli sebepleri arasında yer almıştır. Türkiye,

cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazandığı döneme kadar bu ülkelerle arasında sağlıklı bir dış politika yürütememiştir.

Kıbrıs Meselesi Öncesi Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle Olan Münasebetleri

II. Dünya Savaşı devam ederken müttefik devletlerin savaşın başarıyla yürütülmesini sağlamak amacıyla hazırladıkları Atlantik Bildirisi'nde ve daha sonra Birleşmiş Milletler kararları arasında da yer alan self-determinasyon yani halkların kendi geleceklerini tayin edebilmesi maddesi savaş sonrası Afrika ülkelerinin bağımsızlık mücadelelerini destekledi. 1951 yılında Libya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan bu süreç, 1980'de Zimbabve'nin bağımsız olmasıyla sona ermiş Afrika ülkelerinin tamamı bu otuz yıllık süre içerisinde bağımsızlıklarını elde etmiştir. O yıllarda Soğuk Savaş ortamını oldukça yoğun yaşayan Türkiye, Sovyetlerin tehditleri ve saldırgan politikaları karşısında Batı'ya yaklaşmayı ve Batı'nın siyasal sistemlerine entegre olmayı tercih etmiştir. Bu sebeple yeni müttefiklerinin uluslararası politikalarını uzaktan izlemiş, onların etki sahasındaki ülkelerle olan ilişkilerinde dikkatli davranmıştır. Bu yıllarda Afrika ülkelerinin başlattığı bağımsızlık hareketlerine Türkiye'nin ilgi göstermemesi veya ciddi anlamda destek olmaması bu nedene dayanmaktadır. Mesela, bölgede Fransa'ya karşı çok kanlı bir bağımsızlık mücadelesi veren Cezayir, Türkiye'den birkaç silah dışında önemli bir destek alamamıştır. Yapılan bu gizli yardıma ve Türkiye kamuoyunun Cezayir'in bağımsızlık savaşına duyduğu büyük sempatiye karşın Türkiye, 1955'te Asya-Afrika ülkelerinin isteğine rağmen Cezayir sorununun BM Genel Kurulu gündemine alınmaması yönünde oy kullanmıştır. 1957 ve 1958'de de yine Asya-Afrika grubu tarafından Cezayir'in bağımsızlığı konusunda yapılan önerisi karşısında çekimser oy kullanmıştır. (Hazar, 2011: 190-191). Aynı dönemde Yunanistan'ın Asya-Afrika devletleriyle birlikte oy kullandığı hatırlanırsa, 1960'larda Kıbrıs sorunu uluslararası gündeme geldiğinde Türkiye'nin niye yalnız kaldığı daha iyi anlaşılacaktır (Fırat, Kürkçüoğlu, 2009: 634-635). Nitekim Türkiye, 1962 yılında Cezayir'in bağımsızlığına kavuşmasıyla birlikte hemen aynı yıl Cezayir'in bağımsızlığını tanımış, 1963 yılında diplomatik ilişkileri geliştirmek amacıyla büyükelçilik açmış, 1966'da Türk-Cezayir Parlâmento Dostluk Grubunun kurulması kararlaştırılmıştır (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1966: 273). Aynı şekilde Mısır, Libya, Fas ve bazı Sahraaltı Afrika ülkeleri Gana, Nijerya, Kenya ve Senegal gibi ülkelerin başkentlerinde büyükelçilikler tesis ederek ikili ilişkilerde bulunmuştur (Hazar, 2011: 111).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Asya ve Afrika kıtalarında sömürgeci Batı'ya karşı başlatılan bağımsızlık mücadelelerinin sonunda irili ufaklı pek çok ülke ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler Amerika ve Sovyet Rusya gibi iki büyük nükleer güç karşısında kendi bağımsızlıklarını korumak ve Batı'nın sömürgeci politikalarına karşı mücadele edebilmek için çeşitli konularda işbirliği yapma gereği duymuştur. Bu amaçla Endonezya Başbakanı Dr. Ali Sastroamidjojo'nun teşebbüsüyle 1955 yılında Bandung'da Asya ve Afrika ülkelerinin katılacağı bir konferans düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Armaoğlu, 1983: 624-625). Konferansta bir tarafta başını Türkiye, Irak ve Pakistan gibi ülkelerin çektiği Batı bloğu yanlısı ülkeler; diğer tarafta da Hindistan, Mısır ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin öncülüğünü yaptığı Doğu bloğu yanlısı iki grup ortaya çıkmıştır. Bu grupların dışında hiçbir bloğa veya askeri ittifaka bağlı olmama düşüncesini savunan bir Bağlantısızlar Hareketi ortaya çıkmıştır. Türkiye Bandung Konferansı'na Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu başkanlığında bir heyetle katılmıştır. Türkiye konferansa katılan tek NATO üyesi ülke olarak bir bakıma konferansın NATO temsilcisi olarak değerlendirilmiştir. Zorlu, konferansın 21 Nisan tarihli toplantısında yaptığı bir konuşmada özellikle komünist tehlikesi üzerinde durmuş ve tarafsızlık politikasını kınamıştır (Gönlübol, Ülman: 1996: 276). Türkiye, NATO'yu ve Batı bloğunu savunarak, konferansta her türlü bloklaşmanın aleyhinde olan ve tarafsızlığı kendilerine bir politika ilkesi olarak kabul eden devletlerin karşısında bir konumda olmuştur. Bunlar Türkiye'yi Batı'nın sözcüsü olarak görmüş ve bundan büyük hoşnutsuzluk duymuşlardır. Kaldı ki Fatin Rüştü Zorlu, sonradan yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin Bandung'a Batı'nın sözcülüğünü yapmak üzere ve Batı'nın ısrarı üzerine gittiğini de açıkça ifade etmiştir. Başbakan Yardımcısı Zorlu, 1956 yılı Dışişleri Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir:

"Fatin Rüştü Zorlu (Çanakkale) —... Biz kendi politikamızı, kendi görüşümüzü önce kendimiz savunacağız ve sonra mevcut ve elde edeceğimiz dostlarımıza destekleteceğiz. Ben size arz edeyim. Biz oraya son dakikada gittik. Bu nötralist grup bir seneden beri hazırlık yapmışlardı.

Başvekil Adnan Menderes (İstanbul) — Müttefiklerimiz çok rica ettiler.

Fatin Rüştü Zorlu (Devamla) — Evet. Müttefiklerimiz çok arzu ettiler, aman gidin dediler, siz gitmediğiniz takdirde fena olacak dediler.” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 734).

Konferansın uluslararası politikada iki önemli sonucu olmuştur. Bunlardan birincisi Asya ve Afrika devletlerinin kendi aralarında bir örgütlenmeye gitmeden BM içerisinde yeni ve etkili bir blok olarak ortaya çıkmaları; ikincisi ise “barış içinde bir arada yaşama” ve “tarafsızlık” görüşlerini güçlendirerek bunların Asya ve Afrika devletleri tarafından benimsenmesini sağlamak olmuştur (Gönlübol, Ülman: 1996: 276). Türkiye'nin Bandung Konferansı'nda Batı yanlısı bir politika izlemesi ve bloksuzluğa karşı çıkması, ileriki yıllarda üçüncü dünya ülkeleriyle olan ilişkilerinin gelişmesinde olumsuz bir rol oynamıştır. Türkiye'nin Bandung Konferansı'nda sergilediği tutum, büyümekte olan üçüncü dünya ülkelerinin tepkisini çekmiş, bu durumun olumsuz etkileri özellikle BM'de görüşülmeye başlanan Kıbrıs meselesinde ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin hâlihazırda kendi azınlık problemleri bulunduğu için Kıbrıs'ta azınlık durumunda gördükleri Türkler için bir politika izlememeleri son derece doğaldı, üstelik bir de konferans sonrası Türkiye'yle karşı karşıya gelmiş durumdaydılar.

Kıbrıs Meselesi ve Türkiye'nin Kıbrıs Konusunda Afrika Ülkelerinde Destek Arama Çalışmaları

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs hâkimiyeti 1571 yılında adayı Venediklilerin elinden almasıyla başlamıştır. Kıbrıs meselesi, Osmanlı Devleti'nin ve İngiltere'nin bir iç sorunu olarak, bilinenden daha çok önceleri kendisini göstermiştir. Bu yönden Kıbrıs meselesi, adadaki ulusçuluk hareketini uyandıran yerli Ortodoks Kilisesi'nin kuruluş ve faaliyetlerine bağlanabilmektedir. Bu durumuyla da, 1821 Mora ayaklanması ile başlayan bir sorun olarak görülebilir. Kıbrıs'ı tehlikeye düşüren ilk hadise, 93 Harbi dolayısıyla yaşanan mali sıkıntılardan dolayı adanın 1878 yılında 92.799 sterline egemenlik hakkı Osmanlı Devleti'nde kalmak üzere, geçici olarak İngiltere'ye kiralanmasıdır. I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın Almanya safında savaşa katılmasıyla birlikte İngiltere 1914 yılında adayı ilhak etmiştir. İngiltere'nin bu ilhaki 1923'e kadar sürmüştü, bu durum Türkiye tarafından ancak Lozan Antlaşması ile kabul edilmiştir (Uçarol: 2006: 740-741). Böylece 1914 yılında başlayıp İngiltere, Türkiye ve Yunanistan garantörlüğünde 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Ada, 46 yıl İngiliz idaresinde kalmıştır. Kıbrıslı Rumların, 1820'lerden itibaren Yunanistan kaynaklı Rum milliyetçiliğinden doğan Yunanistan ile birleşme arzuları 1931'den itibaren yoğunlaşmıştır. Kıbrıs ve Yunanistan'ın birleşerek, tamamen bir “Helen” birliği kurulması şeklinde özetlenebilecek olan “Enosis” düşüncesine, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hız verilmiştir. Bunun sebebi, dünya genelinde savaştan sonra beliren sömürgeci aleyhtarlığı akımından Yunanistan'ın yararlanmak istenmesidir. Kıbrıs meselesi uluslararası bir sorun olarak ilk defa 1954 yılında Yunanistan tarafından BM Genel Kurulu'na getirilmiştir. Gerekçe ise Kıbrıs adası halkına “self determinasyon” yani kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etme prensibinin uygulanmamasıydı. Bu sebeple Kıbrıslı Rumlarının istekleri Yunan hükümeti tarafından açıkça ele alınıyor ve destekleniyordu (Bilge, 1996: 338).

Yunan hükümeti ve Kıbrıs Rum kesiminin ortaklığıyla 1954 ile 1958 yılları arası BM'ye yapılan self-determinasyon başvuruları başarılı olmamıştır. 1955 yılında bilinen adı EOKA olan “Kıbrıslı Savaşçılar Ulusal Örgütü”nün kurulmasıyla Kıbrıs'taki terör olaylarında büyük bir artış yaşanmıştır. 1955 ile 1958 yılları arasında yaşanan terör olayları dolayısıyla Türkler Rumlarla birlikte yaşadığı 33 karma köyden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Adada yaşananları yakından takip eden İngiltere, 1956'da Ada'da sadece Rum halkının değil Türklerin de self-determinasyon hakkının bulunduğunu ve bu kapsamda taksim seçeneğinin de bir çözüm yolu olabileceğini açıklamıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda geri adım atmamaları İngiltere'nin öncülüğünde Zürih ve Londra Antlaşmaları sürecini başlatmış, bu antlaşmalar sonunda Türk ve Rum halklarının ortaklığıyla Ada'da toplumsal bir özerklik ve sağlanan çözümün İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde sürdürülmesi sonucuna varılmıştır. Böylelikle 1960 yılında adada uluslararası antlaşmalar gereği iki halkın ortaklığı anlayışına dayanan Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla yeni bir yapı oluşturulmuştur. Kıbrıs Rum tarafı, yeni kurulan cumhuriyete yaşama şansı vermemiş, Kıbrıs Türklerini devlet kurumlarından dışlamaya, izole etmeye, adadaki varlıklarını sona erdirmeye çalışarak uluslararası antlaşmalarla oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısını bozmaya çabalamışlardır. Dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı M. H. Makarios, Zürih ve Londra Antlaşmalarının Kıbrıslı Türkler için beklenenin çok ötesinde haklar verdiğini ve 1960 Anayasasının işlemez olduğunu öne sürerek 30 Kasım 1963'te bu anayasanın tadilini talep etmiştir. Bu talep, 16 Aralık 1963'te hem Kıbrıs Türkleri hem de Türkiye tarafından reddedilmiştir. Kıbrıs Rum kesimi 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıslı Türklerle karşı planlı ve kapsamlı saldırılar başlatmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Rumların

1963 yılında tek taraflı olarak anayasayı feshetmelerinden sonra tamamen sona ermiştir. Bu yaşananların ardından BM Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964'de aldığı 186 sayılı kararla adaya "Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü"nü (UNFICYP) konuşlandırmıştır.

BM Kıbrıs Barış Gücü'nün adaya gelmesiyle birlikte Kıbrıs'taki çatışma ortamı yerini Türk ve Rum taraflarının diplomatik mücadelelerine bırakmıştır. Makarios'un ısrarlı girişimleriyle Kıbrıs, kısa sürede uluslararası bir politik sorun haline gelmiştir. Sovyetler ve Bağlantısızlar Grubu, BM'nin gündemine gelen bu konuyla yakından ilgilenmeye ve alınan kararların sonuçlarına etki etmeye başlamıştır. Türkiye ortaya çıkan bu yeni uluslararası tabloda ne kadar yalnız olduğunu görmüş ve dış politika tercihlerini gözden geçirmenin zorunluluğunu kabul etmiştir. Bağlantısız ülkelerin Kıbrıs sorununda izledikleri politika, Kıbrıs ve Türkiye'nin 1964'e kadar bu ülkelere karşı izlemiş oldukları politikanın bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Türkiye, 1955 Bandung Konferansı'nda bağlantısızlık politikasına karşı olduğunu bildirmiş ve var olan koşullarda bu politikanın komünist blokun lehine sonuçlar yaratacağını açıklamıştı. Oysa Kıbrıs Rum halkının lideri olduğu günden beri Makarios, bağlantısız ülkelerle yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulup cumhurbaşkanı seçildikten sonra yaptığı ilk açıklamalarda yeni devletin dış politikasının bağlantısızlık olduğunu tüm dünyaya duyurmuştu. Kıbrıs sorunu sırasında halkların kendi kaderlerini belirleme hakları, tam bağımsızlık, yabancı üslere ve müdahalelere karşı olmak gibi kavram ve politikaları benimseyen ve kullanan Makarios'un bağlantısız ülkelerin sempatisini kazanacağı açıklı (Fırat, 1997: 147-148). Bağlantısızların ikinci toplantısı 5-10 Ekim 1964'te Kahire'de gerçekleşmiştir. Konferansın ana gündem maddelerinden biri de Kıbrıs meselesiydi. Konferansa Kıbrıs'ı temsilen Makarios katılmış ve katılımcı 56 devletin temsilcileriyle doğrudan görüşmüştür. Türkiye, Cezayir ve Lübnan'daki büyükelçilerinin konferansa katılması için başvurmuş ancak resmi temsilci sıfatıyla değil sadece gözlemci olarak katılabilecekleri bildirilmiştir. Bağlantısızlar nezdinde yapılan tek girişim Kıbrıs Türk Genel Komitesi Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün 4 Ekim'de konferansa yol aldığı mesajdır. Fakat bu mesaj da Makarios'un çabalarının başarıyla sonuçlanmasını önlemek için yeterli olmamıştır. Konferans sona erince Makarios'un buradaki etkisi de daha net ortaya çıkmıştır. Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi, iç meselelerine dışarıdan müdahale edilmemesi, Kıbrıs halkının bir bütün olarak kendi kaderini belirleme hakkı bulunduğu kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Fırat, 2009: 731). Böylece 1959 antlaşmaları yok sayılıyor ve Türkiye'nin müdahale hakkı reddediliyordu. Bu kararlar, Kıbrıs konusu BM Genel Kuruluna geldiğinde bağlantısız devletlerin oyunun yönünü belirlemede etkili olacağı için önemliydi.

Türkiye, Kıbrıs meselesi dolayısıyla karşı karşıya kaldığı bu uluslararası politik açmazın bir an önce üstesinden gelmenin yollarını arıyordu. 1954 yılında meselenin BM'ye intikal etmesi karşısında DP hükümetinin dış politikadaki uyguladığı birtakım hamleler sorunun çözümüne katkı sağlayamamıştır. Ardından DP iktidarını sona erdiren 27 Mayıs 1960 darbesi ve 1965 yılına kadar kurulan dört koalisyon hükümeti, Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik ciddi uluslararası adımlar atamamıştır. Türkiye'nin uluslararası alandaki yalnızlığını gidermek ve özellikle "Bağlantısız" ülkelerle olan ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik ilk girişimler, 25 Aralık 1963 tarihinde kurulan 28. İsmet İnönü hükümetiyle atılmıştır. Bu hükümet programında daha önce hiçbir hükümetin programında yer almayan bir dış politika hedefi yer almıştır. Programda: "Bağımsızlığına kavuşarak Birleşmiş Milletler ailesine katılan genç Afrika memleketlerinin, meşru haklarını elde etmiş olmalarından büyük memnurluk duymaktayız. Bu memleketlerle siyasi, ticari ve kültürel alanlarda gittikçe artan münasebetler tesisi Hükümetimizin çalışmaları arasında önemli bir yer alacaktır. Bu memleketlerin, milletlerarası münasebetlerin ahenkli bir şekilde gelişmesinde yararlı hizmetler ifa etmeleri temennimizdir." (T.C. Resmi Gazete, 1964: 6). şeklinde Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef, sonraki hükümetlerin programlarında da yer almıştır. Bağlantısız ülkelerin de içlerinde yer aldığı Asya ve Afrika ülkeleriyle yaşanan ilişkilerin geliştirilmesine yönelik en önemli adım 30. Hükümet Başbakanı Süleyman Demirel döneminde atılmıştır. Hükümet programında geçen

"Hükümetimiz bütün Asya-Afrika memleketleri ile de münasebetlerini geliştirmek gayesini güdecektir. Türk milleti bağımsızlık mücadelesinin ilk örneğini vermiş bir millet olarak bu iki kıtadaki ülkelerin bağımsızlığa kavuşmalarını derin bir sevinçle karşılamıştır. Hükümetimiz müstemlekecilik tamamen tasfiye edilmesini ve insan hakları ve haysiyeti ile bağdaşamayacak olan ırk ayırımının ortadan kaldırılmasını kuvvetle desteklemektedir. Bütün Asya-Afrika memleketleri ile Birleşmiş Milletler Yasası ve Bandung Konferansı prensiplerine sadık olarak dostluk münasebetlerini kuvvetlendirmeğe çalışacağız. Dünyada hürriyet, demokrasi, bağımsızlık, iktisadi gelişme ve siyasi ilerleme alanında ciddi

gayretler gösteren yeni ülkelere Türkiye'nin tecrübelerini, düşüncelerini tanıtmının dünya barışına ve genel gelişmeye büyük hizmeti olacağına inanıyoruz." (T.C. Resmi Gazete, 1965: 12) şeklindeki ifadeleriyle geçmişte dış politikada yapılan hataların telafi edilmesi ve ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği yönünde bir dış politika programının belirlendiği açıklamıştır.

Türkiye bir taraftan uluslararası alanda etkili devletlerin başında gelen Sovyetler Birliği'ne 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarının yasallığını kabul ettirmeye çalışırken diğer yandan da Bağlantısız ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Kıbrıs sorunu, BM Genel Kurulu XX. dönem toplantı gündemine alınmıştı. Türkiye, oylama gününe kadar kurulda büyük bir oy oranına sahip olan Bağlantısızlar grubuna Kıbrıs'la ilgili görüşlerini anlatarak oyların Türkiye lehine dönmesini amaçlamıştı. Fakat birçok Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkesinin yer aldığı Bağlantısızlar grubu için Türkiye coğrafi anlamda uzak, herhangi bir münasebetlerinin bulunmadığı ve farklı bir blok yer alan bir ülkedi. Türkiye, Aralık 1964 ile Şubat 1965 arasında siyasetçiler, diplomatlar, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan yedi ayrı iyi niyet heyetini Orta Doğu, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memleketlerine ziyaret için görevlendirdi. Heyetler, ziyaret edecekleri 70'ten fazla devlete cumhurbaşkanının mesajını iletcek, bu devletlerle Türkiye arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi imkânlarını inceleyecek ve Kıbrıs hakkındaki görüşlerimizi de izah edeceklerdir. Aralık 1964'te TBMM'de gerçekleştirilen birleşimde gönderilecek yedi heyet için heyet başkanları ve ziyaret maksatları şöyle açıklanmıştır:

"Kıbrıs meselesindeki görüş, tutum ve taleplerimizi izah etmek ve memleketimizi bütün veçheleriyle tanıtmak maksadıyla Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memleketlerine gönderilecek iyi niyet heyetlerine, ilişik listede yazılı Milletvekillerinin katılmaları Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür. Sırrı Öktem (Kars Milletvekili), Cihat Baban (İstanbul Milletvekili), Oğuz Oran (İstanbul Milletvekili), Erol Akçal (Rize Milletvekili), Kasım Gülek (Adana Milletvekili), Fethi Çelikbaş (Burdur Milletvekili), Ertuğrul Akça (Erzurum Milletvekili), Vahap Dizdaroğlu (Mardin Milletvekili), Ahmet Kırımlı (Balıkesir Milletvekili)" (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1964:398)

Heyetlerde Yer Alan İsimler Ve Ziyaret Edilen Ülkeler:

- Birinci İyi Niyet Heyeti: 9 Ocak – 8 Şubat 1965 tarihleri arasında Milletvekili Erol Akçal başkanlığında Büyükelçi Kâmuran Acet ve Gazeteci Şemsi Kûseyri'den kurulu iyi niyet heyeti, Cezayir, Fas, Moritanya, Liberya, Gana, Nijerya, Sierra Leone ve Senegal'i ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 40).
- İkinci İyi Niyet Heyeti: Fransız Afrika'sında 28 Aralık 1964 – 6 Şubat 1965 tarihleri arasında geziye çıkan Milletvekili Cihat Baban başkanlığında Milletvekili Sırrı Öktem ve Milletvekili Oğuz Oran'dan müteşekkil iyi niyet heyeti, Gine, Fildişi Kıyısı, Nijer, Dahomey, Togo, Kamerun, Gabon, Kongo (Brazaville), Merkezi Afrika Cumhuriyeti ve Çad'ı ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 38-39).
- Üçüncü İyi Niyet Heyeti: 6 Ocak – 27 Şubat 1965 tarihleri arasında Büyükelçi Faruk Berkol başkanlığında, Prof. Fahir Armaoğlu ve Gazeteci Cavit Yamaç'dan kurulu Doğu – Afrika grubu iyi niyet heyeti, Habeşistan, Kenya, Somali, Burundi, Ruanda, Tanzanya, Malavi, Malagazi, Sudan, Libya ve Tunus'u ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 47).
- Dördüncü İyi Niyet Heyeti: 31 Aralık 1964 – 8 Ocak 1965 tarihleri arasında Milletvekili Prof. Fethi Çelikbaş başkanlığında Senatör İhsan Sabri Çağlayangil ve Milletvekili Ertuğrul Akça'dan kurulu iyi niyet heyeti, Hindistan, Nepal, Birmanya, Tayland, Kamboçya, Laos, Endonezya, Malezya, Filipinler, Seylan, Afganistan, Pakistan ve İran'ı ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 40).
- Beşinci İyi Niyet Heyeti: 4– 8 Ocak 1965 tarihleri arasında Orta Amerika'yı ziyaret eden iyi niyet heyeti başkanı Milletvekili Zihni Betil, Büyükelçi Fethi Aşkın ve Prof. Kemal Kurdaş'la birlikte Meksika, Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua, Kosta Rika, Panama, Jamaika ve Dominik'i ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 40-41).

- Altıncı İyi Niyet Heyeti: 4 Ocak – 28 Şubat 1965 tarihleri arası Milletvekili Dr. Ahmet Kırımlı ve Milletvekili Kasım Gülek'le beraber Güney Amerika'ya giden iyi niyet heyeti, bu gezisi sırasında Trinidad ve Tobago, Venezuela, Kolombiya, Ekvator, Peru, Bolivya, Arjantin, Şili, Uruguay, Paraguay ve Brezilya'yı ziyaret ettiler. Dönüşte Amerika Birleşik Devletleri'ne uğrayarak burada da temaslarda bulunmuşlardır (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 47).
- Yedinci İyi Niyet Heyeti: 28 Aralık 1964 – 19 Ocak 1965 tarihleri arasında Senatör Sadi Koçaş başkanlığında Milletvekili Vahap Dizdaroğlu ve gazeteci Nilüfer Yalçın'dan oluşan iyi niyet heyeti, Irak, Kuveyt, Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 35).

Suat Hayri Ürgüplü Başbakanlığında kurulan 29. Hükümetin Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık'ın 1965 yılı bütçe müzakereleri münasebetiyle Cumhuriyet Senatosu'nda yaptığı konuşmada İyi Niyet Heyetleriyle ilgi olarak:

“Üçüncü dünyanın muhtelif memleketlerine müteveccihen yola çıkardığımız 7 İyi Niyet heyetinden üçünün Afrika'ya gittiğini ve aralarında yapılan bölge taksimi neticesinde temas etmedikleri Afrika memleketi kalmamasına itina edildiğini tebarüz ettirmek isterim. İyi Niyet heyetlerimizin vazifesi yalnız Kıbrıs mevzuuna münhasır kalmamakta, bu heyetlerin faaliyetleri Afrika'nın genç ülkeleriyle aramızda teessüsüne çalıştığımız samimi ve yakın münasebetlere yeni bir hız vermek gibi müspet bir tesir de icra eylemektedir. İyi Niyet heyetlerinden beklediğimiz bu yapıcı faaliyetlerin Asya ve Lâtin Amerika memleketleriyle idame edegeldiğimiz iyi münasebetlere de aynı istikamette tesir eyleyeceğini ümit ve temenni ediyoruz. Keza bu iki kıtada da Afrika'da olduğu gibi mevcut temsilciliklerimizin tavzif edildikleri memleket sayısını arttırmak suretiyle mümkün olduğu kadar çok ülkede temsil edilmek için gayret sarf ediyoruz. Türkiye, Asya – Afrika memleketlerinin kendi aralarında yaptıkları bölgesel toplantılara muntazaman iştirake de büyük önem atfetmektedir.” (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 63).

şeklinde senatörlere Kıbrıs meselesi ekseninde İyi Niyet Heyetlerinin çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Dışişleri Bakanı Işık'ın aynı konuşmada yaptığı açıklamalar dikkate alındığında Hükümetin ve Dışişleri'nin İyi Niyet Heyetleri'nin başarılı olmalarına dair bir beklenti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

“Bildiğiniz gibi, yedi İyi Niyet Heyetimiz hâlen Lâtin Amerika, Asya, Afrika ve Orta Doğu memleketlerini ziyaret etmektedirler. Orta Doğu heyetimiz olumlu sonuçlarla yurda avdet etmiştir. Türkiye'nin bu devletlerle münasebetlerini geliştirmek maksadıyla gönderilen bu heyetler aynı zamanda ziyaret ettikleri memleketlerin hükümet ricaline Kıbrıs hakkındaki Türk tezini de anlatmaktadırlar. Bu ziyaretler başarılı geçmektedir. İyi Niyet Heyetlerimizin ziyaretlerine muvazi olarak diplomatik temsilcilerimiz, Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşlerimizi, nezdinde buldukları hükümetlere devamlı surette izah etmekte ve hükümetlerin Asamblede bize müzahir olmalarını temine çalışmaktadırlar.” (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 53-54).

Tüm bu uluslararası çabalara rağmen İyi Niyet Heyetleri'nin ziyaretleri beklenen sonucu vermedi. Türkiye'nin üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi maksadıyla gerçekleştirilen bu gezilerin, yeterli çalışma veya ön hazırlık yapılmaksızın düzenlenmesinden dolayı istenilen başarıyı elde edememesi olasıdır. Nitekim bu ziyaretlerin Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik herhangi bir olumlu etkisinin olmadığı 16 Aralık 1965 tarihinde BM Genel Kurulu XX. dönem toplantısında Kıbrıs sorunu tartışılmaya başlandığında anlaşılmıştır. Yapılan oylama sonucunda 5 olumsuz, 54 çekimser oya karşılık 47 oyla Bağlantısızlar'ın Kahire Konferansı'nda aldığı kararlara uygun olarak Rum kesiminin görüşlerini onaylayan bir karar alınmıştır. Çekimser oy kullananların oranının bu kadar yüksek olması Türkiye'nin dış politikada attığı adımların ne kadar yetersiz olduğunu ve Kıbrıs konusunda kendini ifade edemediğinin açık bir göstergesidir. Genel Kurul'da kabul edilen 2077 sayılı kararla; 10 Ekim 1964 Kahire Konferansı kararları ve BM'nin Kıbrıs meselesi için arabulucu olarak görevlendirdiği Galo Plaza'nın raporu göz önünde bulundurularak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin BM'nin eşit bir üyesi olduğu, herhangi bir yabancı müdahale olmaksızın tam egemenlik ve bağımsızlık hakkı bulunduğu ve tüm üye devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstermek ve herhangi bir müdahalede bulunmaktan kaçınmaları gerektiği kararlarına varılmıştır (Firat, 2009: 734). Kıbrıs sorunu Türkiye'nin dış politika anlayışında önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir. ABD ve NATO gibi iki büyük müttefiki olmasına rağmen böylesine önemli bir uluslararası sorunda tamamen yalnız

bırakılmıştır. Bu durumdan ders çıkaran Türkiye bu yıllardan itibaren çok yönlü bir dış politikanın ilk adımlarını atmaya başlamıştır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılda Afrika coğrafyasıyla olan yoğun siyasi, sosyal ve kültürel münasebetleri, XX. yüzyılın başında bölgedeki son toprakların kaybedilmesi ve devletin yıkılmasıyla kesintiye uğramıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Batı'nın siyasi ve sosyal yapılanmasını örnek alan Türkiye'nin yeni dış politikası Batı'nın politik tercihlerine uygun bir şekilde konumlandırılmıştır. Batı'nın başta Afrika olmak üzere dünya genelinde uyguladığı sömürge siyaseti, Türkiye'nin dış politika tercihlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Batılı devletlerin Afrika kıtasını sömürgeleştirmesi, Türkiye'nin bu topraklarla olan ilişkilerini geliştirememesinde ve tarihi bağların kopmasında en önemli etken olmuştur. Fakat patlak veren Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin artık Batı'nın tercihlerine göre şekillenen ve özellikle Asya ve Afrika ülkeleriyle olan ilişki kurmama siyasetini daha fazla sürdürmeyeceğinin bir kanıtı olmuştur.

1914'ten beri İngiltere'nin kontrolünde olan Kıbrıs, 1954 yılında Yunanistan'ın Ada için BM'den self determinasyon talebinde bulunmasıyla birlikte Türkiye'nin de dâhil olduğu büyük bir soruna dönüşmüştür. Bağımsızlık konusunda ısrarcı olan Başpiskopos Makarios liderliğindeki Kıbrıs Rum halkı ve Yunan hükümeti, meseleyi BM üzerinden uluslararası platforma taşıyarak istediklerini almaya kararlıydılar. Bu kapsamda özellikle Makarios'un Bağlantısızlar Grubu ile temasa geçip onların desteğini almak istemesi Kıbrıs meselesinin uluslararası camiaya duyurulması ve taraftar kazanılması açısından oldukça önemlidir. Kıbrıs meselesi, 1954 ile 1958 yılları arasında tekrar BM gündemine getirilmiştir. Kıbrıs Rum tarafı ve Yunan hükümetinin bu girişimleri karşısında bu zamana kadar etkili bir dış politika programı ortaya koyamayan Türkiye, ABD ve NATO'dan da aradığı desteği bulamamıştır. 1960'lara gelindiğinde 27 Mayıs Askeri Darbesi ve art arda devam eden kısa süreli koalisyon hükümetleri de meselenin çözümüne dair ciddi bir girişimde bulunamamıştır. İlk olarak 1963'te hükümet programında yer alan Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi hedefi, Kıbrıs meselesiyle ilgili uluslararası alanda destek arama çabasının ilk yansıması olmuştur. Sonraki hükümetlerin programlarında da bu hedef yer alacak fakat bunun hayata geçirilmesi ancak 1965 yılında gerçekleşecektir. İsmet İnönü'nün başbakanlığındaki 28. Hükümet, Aralık 1964 ile Şubat 1965 arasında siyasetçiler, diplomatlar, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan yedi ayrı iyi niyet heyetini Orta Doğu, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memleketlerine ziyaret için görevlendirmiştir. Heyetler, ziyaret edecekleri yetmişten fazla devlete cumhurbaşkanının mesajını iletcek, bu devletlerle Türkiye arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi ve kuvvetlendirilmesi imkânlarını inceleyecek ve Kıbrıs hakkındaki görüşleri de izah edeceklerdir. Gerek İsmet İnönü gerekse Suat Hayri Ürgüplü hükümetleri bu İyi Niyet Heyetlerinin başarılı olmalarına dair büyük bir beklenti içerisinde olmuşlardır. Fakat tüm çabalara rağmen yeterli çalışma veya ön hazırlık yapılmaksızın düzenlenen bu geziler, Türkiye'nin üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesinde beklenen sonucu vermemiştir. Nitekim 1965 yılından sonra Türkiye, İyi Niyet Heyetleri gibi hazırlıksız başlanılmış organizasyonlarla değil, doğrudan kendi dış politikası çerçevesinde yaptığı değişikliklerle, başta komşu devletler olmak üzere üçüncü dünya ülkeleriyle siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirme yolunda yeni çalışmalar başlatmıştır. Sonuç olarak Kıbrıs meselesinden doğan bu İyi Niyet Heyetleri, uzun yıllardır Afrika devletleriyle yaşanan durağan dönemin son bulmasına bir vesile olmuş, bu tarihten itibaren Afrika devletleriyle olan münasebetler daha ciddi, planlı ve programlı bir şekilde gelişerek devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (07.01.1966). Dönem:2 Cilt: 2, Birleşim: 32.

TBMM Zabıt Ceridesi, (25.11.1956). 10. Dönem 4. Yasama Yılı, 2. İçtima, Cilt: 10.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (29.12.1964). Dönem 1, Cilt: 34, Birleşim 31.

T. C. Resmi Gazete. (7 Ocak 1964). Sayı: 11600.

T. C. Resmi Gazete. (12 Kasım 1965). Sayı: 12149.

T. C. Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, Şubat 1965, Sayı: 5.

Araştırma Eserleri

- Uçarol, R. (2006). *Siyasi Tarih*. Der Yayınevi.
- Topuz, H. (1971). Kara Afrika. Milliyet Yayınları.
- Yazıcı, N. (2002). İlk Türk – İslam Devletleri. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hazar, N. (2011). Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Uşak Yayınları.
- Şimşir, B.N. (1999). Doğu'nun Kahramanı Atatürk, Bilgi Yayınevi.
- Feyzioğlu, T. (1986). "Milli Kurtuluş Önderi Atatürk ve Milletler Arası Etkisi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C: III, S. 7, Kasım 1986, ss. 13-48.
- Şimşir, B.N. (1992). Atatürk ile Yazışmalar 1920-1923, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aydoğan, M. (2002). Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye. Kum Saati Yayınları.
- Erhan, Ç., Kürkçüoğlu, Ö. (2009). "Ortadoğu'yla İlişkiler", (Ed. Baskın Oran). Türk Dış Politikası C:I-1919-1980. İletişim Yayınları. ss. 615-648.
- Armaoğlu, F. (1983). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fırat, M. (2009). "Yunanistan'la İlişkiler", (Ed. Baskın Oran), Türk Dış Politikası C:I- 1919-1980. İletişim Yayınları. ss. 716-767.
- Gönlübol, M., Ülman, H. (1996). "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965)", Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995). 9. Baskı, Siyasal Kitabevi.
- Bilge, A.S. (1996). "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri", Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995). 9. Baskı, Siyasal Kitabevi.
- Fırat, M. M., (1997). 1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu, Siyasal Kitabevi.
- Yearbook of The United Nations 1965. (1967). Office of Public Information United Nations.

İnternet Siteleri

<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 01.06.2022

<https://digitallibrary.un.org/record/112185> Erişim Tarihi: 03.06.2022

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/42-yil-sonra-aciklanan-tarihi-gercek-turkiye-cezayire-silah-vermis-39060208> Erişim Tarihi: 02.06.2022.